

Любен Дилов

събрани съчинения том I

ПРОПУСНАТИЯТ ШАНС

Из
съчиненията
на моя
компютър

enthusiast

Любен Дилов
ПРОПУСНАТИЯТ ШАНС

- © Любен Дилов, автор, 1981, 1986, 2014
- © Владимир Тодоров, илюстрация на корицата, 2014
- © Чавдар Гюзелев, оформление на корицата, 2014
- © Чавдар Гюзелев, оформление на поредицата, 2014
- © **Enthusiast** – запазна марка на „Алто комюникейшънс енд пбблишинг“ ООД, 2014

ISBN 978-619-164-147-5

Любен Дилов
събрани съчинения том I

ПРОПУСНАТИЯТ **ШАНС**

Из
съчиненията
на моя
компютър

enthusia**s**t

София, 2014

ЧАСТ ПЪРВА

ЕКСПЕРИМЕНТ В КРИМИНАЛНИЯ ЖАНР

Аз не съм от онези автори, които поради сантименталност или суеверие се привързват към една машина и цял живот си служат само с нея. Работил съм с писателски компютри от всичките досегашни поколения и не се боя, че смяната на компютъра – както твърдят някои – означавала и смяна на стила, защото не мога и да приема, че собствен стил означава цял живот да се пише в едни жанрове, в една тоналност, с един и същи език. За мен самия би бил скучен такъв начин на писане. И все пак седя сега пред новия си компютър* с доста смесени чувства, като се мъча да си внуша,

---

* Парадоксът е, че Любен Дилов никога през живота си не написа и един ред на компютър. Той проявяваше голям интерес и разбиране към проходащата през 70-те години индустрия, когато започна да пише този сборник. Беше един от първите представители на социална държава, допуснат в мощния развоен център на ИВМ във Виена. Следеше в специализираните издания всички новости в областта на изчислителната техника и „умните машинки“, но в писането си останал традиционалист – неизменно на старата немска „Ерика“. Към края на 90-те приятели му написаха специална програма, която – докато пишеш в word – произвежда същите звуци като от пишещата машина. Дори прочутото „rrrrr-t“, когато сменяш новия ред с десния лост. Той се забавляваше с техните усилия да го научат да пише на компютър, приемаше всички предимства на запаметяването, копи-пейст и т.н., но така и не прие това „писане“. Обичаше да казва: „Компютрите дават много отговори, но не могат да зададат въпросите...“ – Бел. ред.

че неувереността ми произтича от чисто техническите проблеми. На компютрите от предишните поколения заданията се даваха по клавиатурата на видеотерминала – новият компютър е говорещ. Следователно ръцете ми почти няма какво да правят, а са свикнали да се намесват тук и там, да коригират текста, който престоява известно време на екрана, преди да се отправи към печатащото устройство. Сега те държат само дебелият ръководство за работа с компютъра и осезаемо, пък и видимо се вълнуват.

Трябва да се признае на създателите му: новият компютър е красив, по-компактен е и заема по-малко място в кабинета ми. Така той осигурява на автора повече площ за разходки, докато му съчинява произведението. Според твърденията на проспекта той е свързан директно с Централната информационна банка, с Националната библиотека, а чрез тях и с основните научни хранилища по света. По този начин той освобождава и мозъка ти от бремето на необходимите за един писател знания – компютърът знае всичко заради теб. Освен това, пак според проспекта, игровият автомат, който извършва самото съчинение, съдържа в паметния си блок цялата световна литература. Тя му служела за сравняване и коректив, така че на практика той не можел да повтори нито една ситуация, тоест да съчини нещо не оригинално.

Това силно ме съмнява и намирисва на реклама, но не ме безпокои, защото имам по-друго мнение за нещата. Не в неповторимостта на един сюжет или една ситуация се съдържа истинската оригиналност – въпросът е какво ще изразиш чрез тях. По-банално нещо от любовния триъгълник в „Ана Каренина“ едва ли има, пък и до днес го тачим като един от най-великите романи на света.

Всъщност – вече съм го осъзнал – най-много ме смущава, че ще трябва да разговарям с него. Наистина днешният човек е свикнал да разговаря с компютри: чрез тях си поръчва стоки от магазина за в къщи или резервира билети за самолети и театри. Но там се говори за прости неща, а тук сигурно ще ми се наложи да формулирам с думи и неизказуемото – творчеството си е творчество, колкото и да е напреднала техниката. Сигурно затова треперят и са така възбудени ръцете ми, сякаш искат да кажат: „А ние какво ще правим? През цялата история на човечеството сме участвали в създаването на всяко изкуство, а сега изведнъж – свободни сте, нямаме нужда от вас...“ Да си призная, безпокоя се, че са прави. Но пък и Съюзът на писателите, който ни призова да минем на новите компютри, може би има право.

Днешното общество, пишеше във възванието му към нас, не се отнася към таланта като към нещо ирационално, както е било някога, когато хората са се примирявали с неговата необяснимост и са изразявали това например с поговорката „Не се знае от коя трънка ще изскочи заекът“, тоест талантът. Сега обществото настоява да знае винаги и точно от коя трънка какъв заек ще изскочи. Нещо повече: то се стреми да направи така, че от всяка трънка да изскача заек...

Под черта имаше обяснение какво е „трънка“, защото при коренно променената днес природа това растение вече не се среща. То е било невисок храст, растящ на много бедна почва, с остри бодли-шипове и черно-сини, стипчиви на вкус плодчета, от които след консумация се е хващало запек. Защо народът е избрал тъкмо трънката с нейните шипове и мизерни плодове за място, от което изскача талантът, още не е обяснено научно, но очевидно и тук се крие една стара заблуда.

Днес нещата показват тъкмо обратното. Всички имена на млади, пък и не толкова млади вече таланти, стоящи постоянно в центъра на вниманието на литературната ни критика, са произлезли, почти без изключения, от богато уредените домове, на хора с високо обществено положение, което още веднъж убедително доказва, че по-добрите социални условия раждат по-лесно забележимите таланти – а не някакви си трънки. Естествено е тогава новите, по-усъвършенствани компютри да дават и по-качествена продукция.

С това упование се мъча да потисна своята плахост пред него. Дизайнерите са оформили за фабрична марка около двете лещи-рецептори главата на бухал, така че те ме гледат като същински бухалски очи. В проспекта се обяснява, че бухалът в древността бил символ на мъдрост, символ и на литературата. Добре, но като се е втреничил един такъв бухал право в лицето ти, преставаш да се усещаш мъдър. Какво да му възложим за проба? Нещо по-непретенциозно трябва да е, та да проверя как работи, а и себе си да упражня в общуването с него.

Посягам плахо към регистъра на жанровете и – аха да натисна клавиша с означението „къс разказ“ – отмествам пръста си към следващия клавиш – „новела“. По-добре се хонорува, а компютърът струва цяла камара пари; затова ни ги дадох и на изплащане. Докоснатият клавиш се оцветява в нежнозелено. В зеленикаво-жълто, но малко неприятно ярко, са светнали и очите на бухала. Това показва, че компютърът е включен на прием. Те ме гледат сега сякаш с нетърпение и аз бързам да им кажа:

– Ще ми се да си направим един експеримент. Аз например никога досега не съм писал нещо криминално...

Сам поспрях, за да налучкам по-добър тон – този ми прозвуча като извинение, но и компютърът ме стресна с едно неочаквано прекъсване:

– Моля, оформете поръчката, както е посочено в ръководството.

Не прозвуча като заповед, а като напомняне, защото гласът му е алтов, необикновено мек – глас на грижовна майка, към която си привързан, или може би на тъмноока, страстно и тайно влюбена в шефа си секретарка. Добре е подбран гласът му, но аз самият още не знам дали ще обикна тази скрита секретарка и продължавам неволно да ѝ се подмазвам с едни тънки и умилителни интонационни извивки:

– Знаете ли, силно е било желанието ми да напиша нещо криминално, пък и днешният читател е направо луд по криминалните книги, но са ме отблъсквали условностите на жанра и тая грубовата схема, при която винаги и непременно нещо се търси. Търси се престъпникът или пък жертвата, търсят се мотивите на престъплението, средствата, с които е извършено... май че толкоз!

– Кондицио сине ква нон – обажда се пак влюбеният секретарски глас. – Условие, без което не може. Основен закон в композицията на криминалния жанр.

Ядосвам се предпазливо, защото не знам дали тия бухалски очи не ме и виждат – можеше да не ми го казва на латински! Иска да покаже колко много знае ли? В края на краищата за една криминална новела не е нужно да знаеш латински.

– В проспекта те хвалят – казвам аз малко по-твърдо, – че съчиняваш само оригинални неща. Много съм любопитен какво ще съчиниш, ако, да речем, всичко онова, което се е търсило досега в другите криминални

произведения, още от самото начало вече е известно. Хайде да приемем, че престъпникът е познат, знае се дори как се казва и къде се намира, да приемем, че и жертвата е известна, че са известни мотивите на престъплението, кога и с какво е извършено то, изобщо всичко е известно. Можеш ли да съчиниш тогава нещо криминално?

Съзнавам, че това си е чисто заяждане. Подразни ме одеде тая му прекалено блага назидателност, но пък и нали ще проучвам възможностите му – с банални поръчки не ще открия дали действително е по-способен от предишния ми компютър.

– Не мога да отговоря предварително, докато автоматът за съчиняване не е получил всички условия. Подайте ги съгласно ръководството – отвърща компютърът и ми е много трудно да си представя една хубава секретарка с такива бухалски очи.

– Добре – запалвам се аз от собственото си заядливо хрумване. Схемата на заданията лежи отворена пред мен, но не е нужно да поглеждам в нея, защото цяла нощ съм я изучавал. – Първо, да има убийство. И в днешния век читателят си е останал неизменно кръвожаден, та винаги го предпочита пред разните изнудвания, отвличания, кражби или стопански престъпления. Второ, убиецът да е... да е... Искам да кажа, да не е човек, за когото това е естествено, да не е някой бандит например или нещо такова. Нека бъде издигнат обществено човек, дори да е известен учен или човек на изкуствата. Читателите много обичат да четат за такива. Трето, жертвата да е жена, това повече затрогва. Да има и любов, разбира се. Кръв и сперма – такъв е хранителният разтвор на цялото изкуство още от Омир насам. Но нека убийството да не е резултат на ревност,

прекалено е банално. Пето, ще ми се оръжието, с което е извършено, също да не е обикновено, тоест да е нещо, което никой и никога не е използвал като оръжие. Но, както казах, тези неща трябва да са предварително известни.

Чувствах, че поставям на компютъра напълно абсурдна задача: криминално произведение, в което всичко предварително да е известно – за какъв дявол ще се пише тогава изобщо?, – и любопитно очаквах по какъв начин ще отблъсне поръчката. В ръководството дебело се подчертаваше, че компютърът отказва да работи, ако му се подаде нелогично и недостатъчно мотивирано задание. Но той ме подкани кратко с вълнуващия си алтов глас:

– Идея? Тема? Сюжет?

– Слушай – не бях сигурен какво да добавя – „ма“ или „бе“, защото тоя женски глас още ме объркваше. – За какво ще си харча парите по тебе, щом искаш всичко да ти съчиня? Какви ти идеи и теми в криминалния жанр? То е все едно и също. Борба на доброто със злото, победа на доброто и така нататък. Е, ако може, бутни и малко социална критика, това сега е модерно в жанра!

Бухалските очи ме гледаха с кротка настоятелност и аз отстъпих мъничко от абсурдните си изисквания, неволно нагазих в традицията.

– Нека инспекторът да има там някакво свое хоби. От Шерлок Холмс и отец Браун, та до Авакум Захов всички са с разни чудати хобита. Да има и един по-млад от него, хапльо някой, за назидание на младите читатели, но да не ми пробуташ някой доктор Уотсън! А, да! Действието да се развива в чужбина! Кой знае защо, читателят винаги вярва повече, ако нещата са станали някъде другаде, не у нас. Пък и сигурно е прав. Какво

интересно престъпление може да се извърши в една кротка държавица като нашата. Още нещо да искаш от мен?

– Ако вие желаете да дообогатите условията си, моля! – рече мистично невидимата секретарка.

– Карай – рекох нехайно, да заглуша чувството си за вина, че проверявам компютъра по такъв идиотски начин. – Ужасно съм любопитен какво може да се търси, щом всичко предварително е известно.

Бухалските очи обаче светеха вече в нежнорозово като у белите зайчета – знак, че компютърът не приема повече информация отвън, а печатащото устройство зумтеше тихичко, но с непривична за слуха ми скорост. Ако и така добре съчиняваше, както бързо съчиняваше, щеше наистина да си заслужава парите. Горкият Джек Лондон, който се е хвалел, че пише по четири хиляди думи на ден! Как ли са се мъчили някогашните ни колеги!...

Само след половин час в кошчето под печатащото устройство се изхлузи и последната страница. Очите на бухала ме загледаха с нежнозеленикава надежда – сякаш млад автор очакваше похвала от някой класик.

– Я да видим сега какво се е получило! – рекох им малко с недоверие и малко надменно, а всъщност се вълнувах и бях нетърпелив, както всеки обикновен читател, когато с напрежение очаква да се разкрие най-после кой е убиецът.

Трескаво подредих страниците и зачетох:

– Ало, полицията ли е?

– Полицията – отвръща с дистанциращо равнодушие дежурният.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ ПЪРВА	5
ЕКСПЕРИМЕНТ В КРИМИНАЛНИЯ	
ЖАНР	5
ПРИКАЗКА ЗА ДОБРОТО	
ЧУДОВИЩЕ	30
ПРОРОЧИЦАТА	39
КВАРТАЛНАТА ГРАДИНКА.....	57
ЧАСТ ВТОРА.....	68
НОВОГОДИШНА ТРАГЕДИЯ	71
ПРЕДИСТОРИЯТА НА ЕДНО	
ЗАБОЛЯВАНЕ.....	89
ЗАХАРНАТА БУЧКА.....	105
СРЕЩА С НЕПОЗНАТОТО	131
ЧАСТ ТРЕТА	151
МОДНАТА ТЕНДЕНЦИЯ	159
ПРОПУСНАТИЯТ ШАНС.....	203
ОГРАБЕНАТА ИСТИНА.....	244

Любен Дилов
ПРОПУСНАТИЯТ ШАНС

Редактор *Любен Дилов-син*
Илюстрация на корицата *Владимир Тодоров*
Художник *Чавдар Гюзелев*
Коректор *Ваня Захова*
Предпечат *Лиляна Карагьозова*

Българска. Трето издание
Формат 60×90/16
Печатни коли 16,75

ISBN 978-619-164-147-5

Издава
enthusiast

Запазена марка на „Алто комюникейшънс
енд пбблишинг“ ООД
София, ул. „Кракра“ № 20
тел.: 02 943 87 16; факс: 02 943 87 18
e-mail: office@enthusiast.bg

Книгите на „Ентусиаст“ може да закупите с отстъпка
от www.bookstore.enthusiast.bg

Печат МУЛТИПРИНТ ООД

Любен Дилов (25.XII.1927 – 10.VI.2008) е определян от писателите Аркадий Стругацки, Станислав Лем и Фредерик Пол като „един от десетте най-ярки представители на философската научна фантастика“. Автор е на повече от 40 романа и сборници с повести и разкази, преведени на основните европейски езици, на японски и китайски в общ тираж от над 3½ милиона екземпляра. Носител е на множество национални и европейски награди, сред които и „Еурокон“ (1976) за романа „Пътят на Икар“. Тънката ирония и често парадоксалният му социален критицизъм дават основание на мнозина да отбелязват, че фантастичният жанр е просто находчив опит Дилов да маскира истинските си прозрения за обществото в България по времето на комунизма. Той е и от малцината български писатели, които непосредствено след 10 ноември 1989 г. изваждат няколко от т.нар. „ръкописи в чекмедже“ – трудове, за които е смятал, че е невъзможно да бъдат издадени по време на режима.

www.enthusiaст.bg

15 лв.